

DET UDDØDE ØSTGRØNLANDSKE RENS DYR

Af professor, dr. phil. *Magnus Degerbøl*

I juli måned 1869 forsøgte Den 2. tyske Polarekspedition med sine to skibe at finde vej ind til Grønlands nordlige østkyst gennem den frygtede og berygtede østgrønlandske strøm, hvis ismasser som en næsten sammenhængende barriere blokerede landet. Under kaptajn Koldeweys ledelse søgte en flok modige og dristige mænd at åbne et så godt som ukendt landområde for den undrende, beundrende og noget angstelige samtid, der gennem hvalfangere og tidligere ekspeditioner havde hørt om de fantastisk skønne og storslåede scenerier i Arktis, men som også havde erfaret om de helt uberegnelige og ubeherskelige naturforhold, de forfærdelige isskrudninger, de frygtelige storme, kulde og sne. Den tyske ekspedition kom selv til at afgive et uhyggeligt eksempel på dette tilfældighedernes spil, der afgør skibes skæbne mellem isskoster og isfjelde. Det lykkedes kun flagskibet „Germania“ at slippe igennem, medens følgeskibet „Hansa“ blev skruet ned, og dets ulykkelige besætning med isen ført sydpå, for først næste år i juni måned at nå land ved Frederiksdal på Grønlands vestkyst.

Germania-ekspeditionens møde med den østgrønlandske dyreverden bød på mange spændende oplevelser. Set fra et videnskabeligt zoologisk synspunkt var den største overraskelse dog, da man i august 1869 på Shannon-Øen så en flok mystiske dyr, der med deres lange, nedhængende, rødbrune hår kunne minde om mammutter. „Da vi endnu ikke kendte dyrene, fandt vi på de sælsomste formodninger,“ står der i ekspeditionsberetningen. Man gættede på Tibets langhårede yakokser, og hornene mindede om en gnus, men man blev dog snart klar over, at man hermed for første gang havde påvist moskusoksens tilstedeværelse i Østgrønland.

Det blev også denne ekspedition forundt for første gang at møde levende rensdyr på denne kyst. Ganske vist havde Scoresby den yngre i 1822 været i det sund, eller rettere den fjord, der nu bærer hans navn, men til trods for at man havde været i land adskillige steder på Liverpool Kyst, Jameson Land og længere nordpå, havde man ingen levende rensdyr set. Kun ved forladte eskimohuse havde man fundet gevirer og knogler af denne art. Heller ikke Clavering og Sabine, som det

følgende år havde foretaget undersøgelser på Sabine Øen og herfra havde passeret kysten til Clavering Øen og videre til bunden af Loch Fyne på Hudson Land, havde observeret levende rensdyr.

Hvem der ved Germania-ekspeditionens møde med rensdyrene blev mest forundret, dyrene eller ekspeditionsdeltagerne, melder historien intet om. Rensdyrene, der aldrig havde set mennesker før, var i hvert fald meget nysgerrige. De mødte deltagerne „med uskyldig tiltro“, skriver Koldewey, og fortsætter: „En gang løb et rensdyr hen til en båd, der var landet. Dyret stod så nær som muligt med fremstrakt hovede på stranden, så trohjertig på os med sine kloge, store øjne og løb først bort, da nogle af os i hast sprang ud af båden. En anden gang kom de i mængde tæt ind til vort telt.“ Det er iøvrigt et forhold, som man kan iagttage den dag i dag i afsides liggende arktiske egne, der kun sjældent besøges af mennesker. Rensdyrene traver her ganske tæt hen til de nye medskabninger, som for at se, hvad det er for mærkelige væsener, eller går ligefrem i store buer omkring dem for ret at beskue dem fra alle sider.

Det samme oplevede da også den næste ekspedition, der besøgte Østgrønland, den danske Ryder-ekspedition, der i årene 1891-92 undersøgte Scoresbysundområdet. Helt anderledes stillede sagen sig derimod, da den svenske Nathorst-ekspedition nogle år senere, i 1899, besøgte disse egne. Rensdyrene var nu meget sky, og deres antal var gået stærkt tilbage. Nathorst mente, at dette måtte tilskrives polarulven, der ikke før var kendt fra Grønland, men som nu var dukket op, og han hævdede, at dette ville betyde rensdyrets totale undergang. Desværre fik Nathorst ret i sin forudsigelse; Nathorst-ekspeditionen var den sidste, der så levende rensdyr på Grønlands østkyst. I det følgende år, 1900, var to ekspeditioner i Østgrønland, den danske Amdrup- og den svenske Kolthoff-ekspedition, men ikke et eneste rensdyr blev set, og siden har ingen, hverken ekspeditionsdeltagere eller jægere, set levende rensdyr på den vidtstrakte kyst fra Scoresbysund til Grønlands nordøsthjørne.

Hvad årsagen til dyrenes forsvinden har været, skal vi diskutere senere. Først vil vi prøve på at få et indtryk af, hvorledes det østgrønlandske rensdyr har set ud. Grundlaget herfor må dels være de hjembragte skeletter og skind og dels den beskrivelse og omtale, de tre foran nævnte ekspeditioner, som har set de levende dyr, har givet herom. Desværre er det gået her, som tilfældet så ofte har været, når en dyreform er gået til grunde, at det bagefter har vist sig, at kun lidt af dyrene er blevet opbevaret i museerne.

I sin store monografi over rensdyr har professor Jacobi (1932) kun kunnet undersøge et par unormale afkastede takker fra Østgrønland, opbevaret i Berlins zoologiske museum. På Zoologisk Museum i København findes et par hovedskaller

I dag findes Østgrønlands rensdyr kun som døde knogler spredt over landet. På billedet ses konservator H. Madsen i færd med udgravning af et kranium.

med tilhørende skind og nogle lemmeknogler, hjembragt af Ryder-ekspeditionen. Hertil kommer nogle pandeskaller og en del afkastede geværer, der er opsamlet på jorden. De to nævnte skind, hvoraf et er blevet udstopet, er de eneste skind, der kendes af dette uddøde rensdyr. I svenske museer findes fra Nathorst-ekspeditionen 4 hele hovedskaller, et par skeletter og ligeledes opsamlede geværer.

Disse dele af de sidste eksisterende østgrønlandske rensdyr er selvfølgelig af den største interesse, men alligevel af for ringe omfang til derpå at begrunde en bedømmelse af bestanden som sådan. Man har derfor senere, men desværre næsten for sent, prøvet på at indsamle kranier og andre skeletdele, der endnu henlå på jorden. På grund af det meget tørre klima, der hersker i Nordøstgrønland, bevares knogler overraskende længe i disse egne. Endnu i 1954 har man således kunnet opsamle et relativt velbevaret kranium af rensdyr. Alt ialt er der på denne måde

yderligere fremskaffet en snes hovedskaller og hjernebatterier. Selv om disse stykker er mere eller mindre fragmenterede, har de dog kunnet give værdifulde oplysninger om en række afgørende karaktertræk.

Ved en direkte sammenligning af dette østgrønlandske materiale med en række rensdyrkranier og skeletter fra Vestgrønland, fra ældre tid opbevaret på Zoologisk Museum, og med rensdyr fra Ellesmere Island, hjembragt af den danske Thule-Ellesmereland-ekspedition af 1939-41, har det vist sig, at de østgrønlandske rener har været væsentligt mindre end de vestgrønlandske. De østgrønlandske hjorte, hanner, er gennemgående ikke større end de vestgrønlandske hunner, simler. På dette punkt er de mere i overensstemmelse med de små Peary-renedyr fra Ellesmere Island, verdens næstmindste rensdyr, der kun er lidt større end den lille Spitzbergen-ren. Alene dette størrelsesforhold viser da, at de østgrønlandske rensdyr ikke har været identiske med de vestgrønlandske. Når ældre forfattere som Bay, der som zoolog deltog i Ryder-ekspeditionen, Herluf Winge og Jacobi har hævdet denne opfattelse, beror det utvivlsomt på, at man ikke har haft tilstrækkeligt materiale til rådighed, og dels på, at man har ment, at de små kranier, der kom hjem, havde tilhørt hunner, der er væsentligt mindre end hannerne.

På den anden side må det siges, at de østgrønlandske rensdyr heller ikke slet og ret kan betegnes som Peary-renedyr. Dette rensdyr blev beskrevet i 1902, af J. A. Allen fra New York museet, på grundlag af nogle skind, som Peary, Nordpolens opdager, havde hjembragt fra Grant Land, men senere er yderligere et anseeligt antal skeletter blevet undersøgt. Denne form adskiller sig, skriver Allen, fra alle andre rensdyr ved at pelsen, bortset fra en stor mørk rygplet, er ganske hvid. Set på afstand er dette rensdyr lige så hvidt som polarharen og polarræven, anfører Peary. Hårene er et umådelig fine og tynde, og skindet er meget tyndt. Karakteristisk for racen er desuden gevirets ringe spændvidde. På alle disse punkter afviger det østgrønlandske rensdyr fra Peary-renen; pelsen er ikke nær så fin og tæt, skindet ikke nær så tyndt, og gevirets to stænger divergerer vidt fra hinanden, d. v. s. at spændvidden af geviret er meget anseelig. Hvorledes dyrenes vinterpels har været, er det vanskeligt på grundlag af de to hjembragte skind at udtale sig om med sikkerhed, da det ikke er angivet, fra hvilken årstid de to skind stammer. Utvivlsomt har Østgrønlands-renedyret dog ikke været af Peary-renens renhvide fremtoning. - I disse fra Peary-renen afvigende karaktertræk slutter den østgrønlandske ren sig derimod til det vestgrønlandske rensdyr.

Dette gælder også for den måde, hvorpå geviret er krummet. Jacobi har hævdet, at dette hos de amerikanske rensdyr har en jævn fremadgående krumning, medens stangens øvre halvdel hos de europæisk-asiatiske rensdyr i højde med bagtakken danner en vel markeret vinkel med den nedre del. I den meget anseelige variation,

geviret fremviser, kan det være særdeles vanskeligt at fastholde dette karaktertræk, men stort set kan det siges, at de grønlandske rensdyr, både fra vest- og østkysten, gennemgående har dette knæk eller denne vinkel i geviret, medens dyrene på Ellesmere Island fremviser den mere jævne bue. Jacobi har i denne forskel mellem de grønlandske og amerikanske rensdyr villet se et bevis for, at det er det europæiske rensdyr, der efter istiden er indvandret til Grønland, hvortil afstanden ifølge Wegeners fastlandsforskydningsteori endnu ikke var større, end at den kunne passeres af rensdyr. - Det vil dog være rimeligst at antage, at rensdyret ligesom de øvrige landpattedyr er indvandret fra Nordamerika.

Som en særudvikling hos de østgrønlandske rensdyr kan det fremhæves, at hos mange gevire er den nævnte krumning ringe; der er ligesom en tendens til at rette geviret ud, hos adskillige er det næsten lige. Dertil kommer, at mange takker er anormale, særligt er overtallige spidser hyppigt forekommende. Hos næsten halvdelen af de af Ryder-ekspeditionen hjembragte gevire findes anormalier. Dette er meget mærkeligt, da overtallige spidser sædvanligvis forekommer hos særdeles kraftige dyr og er et udtryk for overskydende kraft.

Alt ialt må det siges, at de østgrønlandske rensdyr er så afvigende fra deres nærmeste geografiske slægtninge i Vestgrønland og Ellesmere Island, at de må opfattes som en særlig race (*Rangifer tarandus eogroenlandicus* Degerbøl).

Hvor langt har det østgrønlandske rensdyr været udbredt mod syd?

Dette spørgsmål har ofte været diskuteret. Sikre vidnesbyrd, i form af afkastede takker og andre skeletdele, om rensdyrets forekomst syd for Scoresbysund, har man gennem mange år kun kunnet påvise indtil Kap Dalton. - Da Gustav Holm i 1884 kom til Angmagssalik fandtes ingen rensdyr i dette distrikt, men de indfødte fortalte ham, at rensdyret tidligere havde levet dér, men var blevet udryddet. I årene 1931-32 foretog Dr. Therkel Mathiassen udgravninger af husruiner i området, men fandt kun i de ældste huse, der stammede fra middelalderen, enkelte fragmenter af rensdyrgevire, heriblandt dele, der var skåret bort, for at den øvrige del kunne anvendes til redskaber. Dette tyder på, at rensdyret har levet i distriktet, men helt afgørende er det dog ikke, da et så kostbart råmateriale som hele gevire kan være blevet importeret. I hvert fald viser de få fund, at rensdyret, i bekræftende tilfælde, har været sjældent forekommende, thi dengang som nu var angmagssalikerne et udpræget jægerfolk. Et fuldgyldigt bevis, for at rensdyret tidligere har levet ved Angmagssalik, synes vi dog at have i forekomsten af et rengærde, d. v. s. en stenvold bygget for renjagtens skyld, ved Kap Dan.

I sommeren 1932 foretog Scoresbysund Komiteens 2. Østgrønlands-ekspedition undersøgelser på den ugæstmilde og vanskeligt tilgængelige Blosssevilles Kyst, fra Kap Dalton til Kangerdlugssuak, men fandt ingen rester af rensdyr, tiltrods for at eskimoiske husruiner og køkkenmøddinger blev udgravede. Heller ikke i Angmagssalikområdet var der iflg. pastor P. Rosing, med hvem vi drøftede spørgsmålet, senere fremkommet ringeste spor af rensdyrs tidligere forekomst i distriktet. - Dette forhold har dog senere ændret sig, idet der nu er fundet skeletdele af rensdyr under sådanne forhold, at senere import må udelukkes. I 1933 fik Zoologisk Museum fra pastor Rosing indsendt en nedre del af et rensdyrgevir, der var blevet fremdraget ved randen af en tilbagetrækkende gletcher. På grund af stykkets særlige interesse skal jeg citere, hvad Peter Rosing anfører om de nærmere omstændigheder ved fundet:

„Nogen tid efter at De var sejlet herfra med Søkongen ifjor (1932), gik jeg på min sædvanlige runde her i distriktet med min lille robåd for at hilse på befolkningen, inden vinteren indtræder for alvor. Da jeg kom til Sivinganek den 19. september 1932, lidt nord for Ikatek ved munden af den store Sermilikfjord (efter G. Holms gamle kort omtr. 65,40 n og 37,49 v) på vor egen ø, altså på vestsiden af den store ø, hvor kolonien ligger, mødte jeg to familier, der havde slået sig ned til overvintring på det nævnte sted. Under husbygningen havde nogle kvinder og børn været på vandring ind ad landet til for at plukke bær, og på en af disse udflugter havde en stor dreng, den 15. september, fundet et renevir, stikkende op af en lokal gletcher ca. 2 km fra kysten, omtrent 10 m fra klipperne, ragende lodret op af isen. Da han gravede det op af isen med sin lommekniv, viste det sig, at halvdelen lå under isen. Men han mente ikke at have set nogen antydning til andre skeletter end det han fandt. - Da andre tilstedeværende også havde bevidnet om ægtheden af fundet, betænkte jeg mig ikke længere og erhvervede fundet til videre sending.“

Under lignende forhold blev i nærheden af Kap Dan fremdraget enkelte lemmeknogler i 1939. „Stykkerne kom frem ved afsmeltning af bræ, der ikke har været så langt tilbage, så længe gamle folk kan mindes. Bræen har i de nulevendes tid trukket sig 1,5 km tilbage. Knoglerne kom netop frem under bræen.“ (Brev fra Ole Tirkutak til inspektøren for Østgrønland, Ejnar Mikkelsen).

Af særlig værdi er en hjernekasse med påsiddende gevir af en buk fundet i nærheden af rengærdet ved Kap Dan. Dette stykke i forbindelse med de nævnte lemmeknogler viser, at rensdyret i Angmagssalikområdet har været overraskende lille, ja dværgagtig.

Da de knogler, der er fremdraget under de afsmeltende gletcherer, er vel bevarede, kan de ikke have ligget på jorden så særlig længe, før de blev dækkede af de frem-

rykkende gletchere. Men hvornår rykkede disse gletchere frem? Fra Thorarinssons undersøgelse i Island ved vi, at i det 16. og 17. århundrede avancerede gletchere stærkt på denne ø. Om et par gårde meddeles det f. eks., at de begge var beboede i året 1387, men den ene blev forladt i 1525 på grund af is, og i 1709 var begge helt eller delvis dækket af is, ligesom hele det omliggende område var isdækket. - Dette kunne tyde på, at et lignende bræfremstød også havde fundet sted i Angmagssalikområdet i disse århundreder.

Til Angmagssalik må rensdyret være kommet på en tid, da klimaet har været forholdsvis gunstigt. Efter dr. J. Iversens undersøgelser må det postglaciale varme-maximum i Grønland henlægges til bronzealderen, og indvandringen af rensdyret kan da have fundet sted, men kan selvfølgelig også være sket væsentligt senere, f. eks. i de mildere århundreder 800-1000.

Det er ikke mange oplysninger om det østgrønlandske rensdyrs udseende man kan uddrage af de nævnte ekspeditionsberetninger. Bemærkelsesværdigt er det dog, at Koldewey-ekspeditionen anfører, „at hos den østgrønlandske ren er takkerne ikke skovlformet i spidserne og har en stejlere rejsning. Hals og hoved bærer den højt, den hele bygning er fin og minder i enhver henseende om den europæiske hjort.“ - Bortset fra den første bemærkning om den manglende skovldannelse, hvilket ikke bekræftes af det senere hjembragte materiale, understreger den øvrige beskrivelse utvivlsomt noget karakteristisk for det østgrønlandske rensdyr.

Også et par oplysninger af Nathorst om den østgrønlandske rens størrelse er værd at fremhæve. Denne forfatter, der fra sine ekspeditioner til Spitzbergen og Østgrønland af selvsyn kendte de to områders rensdyr, anfører, at den østgrønlandske ren er betydelig større end Spitzbergen-renen, men angiver dog, at sædvanligvis kan en enkelt mand bære et østgrønlandsk rensdyr, når dets indvolde er taget ud.

Hvorfor forsvandt rensdyret fra Østgrønland?

Om årsagen eller årsagerne til rensdyrets forsvinden fra Østgrønland er der fremsat lige så mange formodninger, som der er teoretiske muligheder.

Allerede Nathorst hævdede, som foran bemærket, at polarulvens fremtrængen i Østgrønland ville blive årsagen til rensdyrets undergang. Der er med rette imod denne opfattelse blevet gjort gældende, at i mange egne forekommer rensdyr og ulve sammen, og begge arter trives udmærket, ja man kan endda hævde, at hvor naturforholdene er nogenlunde gunstige for rensdyret, vil forekomsten af ulve betyde, at renbestanden holdes sund og kraftig, idet ulve fortrinsvis dræber svage og syge dyr. - Vi kommer her til det meget vigtige forhold, at Østgrønland utvivl-

somt ikke har frembudt de bedste kår for rensdyrene, der ofte her har levet på grænsen af eksistensminimum. Allerede den anden tyske polarekspedition påviste, at rensdyrlav var ret sjældent forekommende i Østgrønland med dets tørre, kontinentale klima. Ganske vist kan rensdyr klare sig uden lav, når andre næringsmuligheder foreligger, men forekomsten af rensdyrlav vil altid, og da især i den svære vintertid, betyde en afgjort fordel. Dertil kommer, at de klimatiske forhold i Østgrønland ofte er yderst ekstreme.

Levemulighederne for polarulven i Østgrønland har været væsentligt dårligere end for rensdyrets vedkommende. Herom foreligger adskillige beretninger. Meget talende i så henseende er Manniche's oplysninger fra Danmark-ekspeditionen i 1906-08. Normalt var ulvene meget sky og forsigtige, skriver Manniche, men om vinteren, når sulten pinte dem, blev de yderst pågående. De formeligt belejrede ekspeditionens vinterstation i Danmarks Havn, og hvis slædehundene vovede sig lidt bort fra skibet, blev de omgående overfaldet, sønderrevet og fortæret af de helt afmagrede ulve. Af 5 voksne ulve, der blev dræbte på Danmark-ekspeditionen, var kun een, fra august måned, i god ernæringstilstand, den vejede 35 kg. De øvrige 4 dyr, der dræbtes i januar, februar og marts, var meget magre, ja næsten kun skind og ben, deres vægte var 20, 29, 25 og 22 kg.

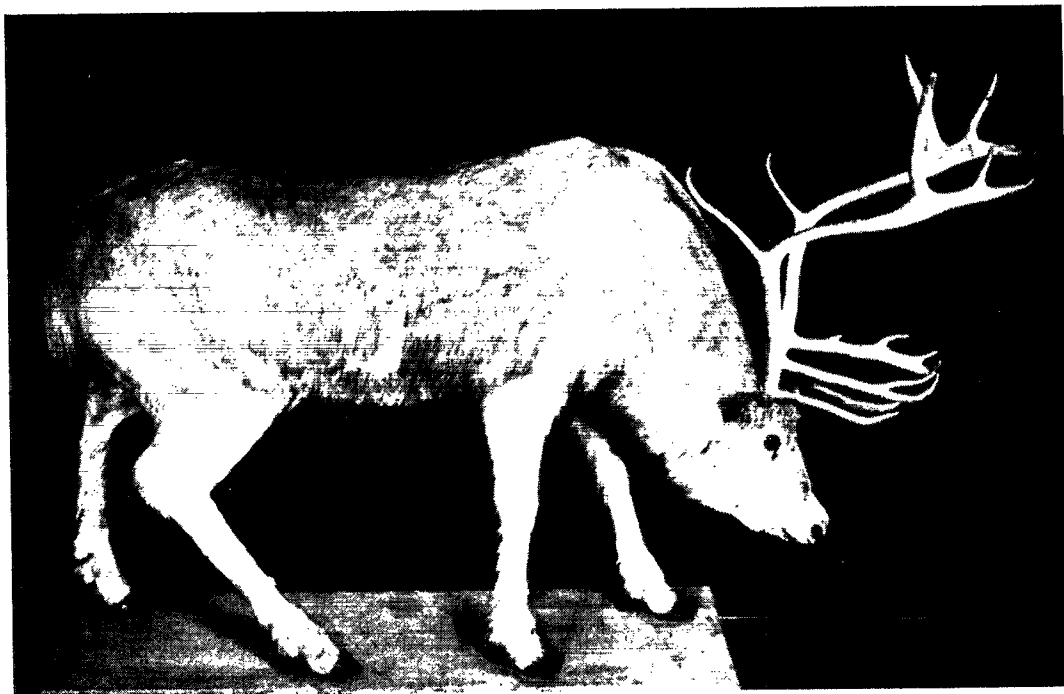
At polarulven i Østgrønland i det hele taget har haft meget svært ved at skaffe sig tilstrækkelig føde, kan også ses af de hjembragte kranier. Hos alle voksne dyr er forkindtænderne skråt stillede i kæberne, skudte forbi hinanden med deres rande. Dette er et bygningstræk, der kendes fra dyr, som under opvæksten, og især under tandfrembruddet, har levet under så dårlige kår, at snudedelen er blevet så forkortet, at tænderne ikke kan få deres normale stilling i kæberne.

Under sådanne forhold må vi give Nathorst ret i, at ulvene i Østgrønland har frembudt en betydelig fare for renbestanden. Ikke så meget ved selve de rensdyr, der dræbtes, som ved den evindelige uro, hvori dyrene holdtes. De bliver følgelig dårligt ernærede, får navnlig ikke i den gunstige årstid aflejret fedt nok til at gå en eventuel streng vinter i møde. Betegnende i så henseende er Nathorsts bemærkning om, at de østgrønlandske rensdyr ikke var nær så fede som renerne fra Spitzbergen.

Dårlig ernæring betyder desuden, at der ikke sættes så mange kalve i verden som normalt, og de, der fødes, får en dårligere start, går lettere deres undergang i møde.

Polarulvens opdukken i Østgrønland kan dog næppe alene have bevirket rensdyrenes totale forsvinden, med mindre da, som nogle mener, at rensdyrene er blevet så skræmte, at de har søgt bort over indlandsisen, formentlig i håbet om at nå vestkysten. - Tanken om at der har været epidemiske sygdomme i renbe-

Udstoppet vildren fra Østgrønland. Det eneste opstillede eksemplar af racen.

standen har også været ventileret, men man kender dog ikke andet steds fra eksempler på, at renbestande er gået til grunde af den årsag.

Det er også blevet hævdet, at rensdyrene har fået en næringskonkurrent i moskusokserne, som i disse år skulle være blevet talrigere mod syd. Der er hertil at bemærke, at rensdyr åbenbart aldrig har været særlig talrigt forekommende i Østgrønland. Sædvanligvis har man fundet dem i småflokke på 5 - 10 stykker, Koldewey nævner dog indtil en snes stykker, eller enkeltvis, og heller ikke moskusokserne var så almindeligt forekommende, at problemet overgræsning synes at kunne komme på tale.

Af afgørende betydning for rensdyrenes eksistensmuligheder i Østgrønland har klimaet derimod været. Det er en velkendt sag, at under de ekstreme kår, der hersker i højarktiske egne, kan selv en ringe ændring i naturforholdene blive skæbnesvanger for dyrene. Under højt snefald vil det være vanskeligt for renerne at komme ned til føden, men katastrofalt bliver det, hvis der om vinteren indtræder selv en kortvarig mildere periode med temperaturer over frysepunktet. Sneen vil da smelte, og senere, når frosten påny sætter ind, vil landet blive dækket af en hård og uigennemtrængelig isskorpe, og masser af dyr, og da især kalve og ungdyr, vil dø af sult. Der kendes nu adskillige eksempler på sådanne katastrofevintre.

Særlig berygtet er fimbulvinteren 1938-39. I begyndelsen af oktober bevægede en varmefront med regn sig ind over Nordøstgrønland med det resultat, at landet blev isdækket til en højde af ca. 500 meter. En lignende katastrofe omend af mindre omfang indtraf i vinteren 1953-54. Da følgerne heraf fornylig er skildret af magister Chr. Vibe i dette tidsskrift, kan jeg henviser hertil.

Under andre forhold kan overfladen af sneen dækkes med den såkaldte skarsne, hvis skarpe isnåle generer rensdyrene meget. Ifølge Peter Freuchen gik rensdyrene i Thuledistriktet netop til grunde som følge af en række vintre med sådan skarsne.

Disse eksempler viser, hvor ustabile forholdene er i Østgrønland, og hvad der nu og da kan ske. Heri må vi sikkert søge forklaring på de store svingninger, som renbestanden i Østgrønland også tidligere har været udsat for. Ved den zoologiske bearbejdelse af det knoglemateriale, som dr. Helge Larsen hjembragte fra sine udgravninger på Clavering Øen, 1934, er det blevet påvist, at rensdyret har levet her fra begyndelsen af det 16. århundrede til omkring år 1800. I de yngste husruiner, fra omkring 1800, fandtes kun ganske få knogler. Dette kan selvfølgelig være tilfældigt, men i betragtning af at levende rensdyr, som foran nævnt, ikke blev set af hverken Scoresby, Clavering eller Sabine i årene 1822-23, kunne det tyde på, at antallet af rensdyr i disse år har været nede i en bølgedal, og at dyrene formentlig er forsvundet fra visse egne. Muligvis må vi heri også søge en medvirkende årsag til eskimoernes forsvinden fra Nordøstgrønland, hvor de sidste blev observeret af Clavering i 1823.

Forøvrigt viser dette knoglemateriale, at også gennem disse århundreder har det østgrønlandske rensdyr været af ringe størrelse.

Det relativt gunstige klima, der herskede i middelalderen, blev i Nordøstgrønland afbrudt af en klimaforværring i tiden fra ca. 1600 til 1900, da den nuværende klimaforbedring sætter kraftigt ind. Ifølge Lauge Kochs undersøgelser over isforholdene i havet omkring Grønland har disse århundreders hårde klima dog været afbrudt af kortere perioder med mildere vejr. I det 19. århundrede har en sådan mildere periode eksisteret omkring århundredets midte, 1840-60, medens den sidste halvdel af forrige århundrede utvivlsomt har budt på meget strenge kår for rensdyrene.

Den anden tyske polarekspedition fandt kun rensdyret udbredt imod nord til ca. 75° n. br., d. v. s. nord for Kuhn-Øen. Formentlig har bestanden allerede da været i nedgang efter et maksimum, i hvert fald fremkommer ekspeditionens zoolog, dr. Peters, med den bemærkelsesværdige oplysning, at ingen kalve („ganz junge Thiere“) blev observeret.

I denne forbindelse kan også bemærkes, at Bay fremhæver, at de rensdyr, der blev nedlagt og i det hele taget set på Ryder-ekspeditionen, var mindre end de

dyr, man fandt rester, specielt gevirer, af på jorden. Efter det her fremførte, skulle dette betyde, at disse sidste, noget større dyr, skulle stamme fra den gunstigere klimaperiode lidt efter århundredets midte.

I hvert fald er det bemærkelsesværdigt, at de 6 kranier af rensdyr, der blev skudt på Ryder- og Nathorst-ekspeditionen, er væsentligt svagere og lettere end de på jorden opsamlede. Dette i forbindelse med, at tandsættet hos 2 af de 4 kranier fra Nathorst-ekspeditionen viser sygelige tilstande eller ikke er i hel normal stilling, tyder på en noget svækket bestand.

Hertil kommer så, at den sidste eller de to sidste vintre i forrige århundrede har været usædvanlig strenge, hvilket bl. a. fremgår af, at Nathorst- og Kolthoff-ekspeditionen i 1899 og 1900 kun fandt forholdsvis få kalve af moskusokser, ganske som det kendes fra de foran omtalte katastrofevintre. Hermed fik den østgrønlandske rensdyrbestand sit dødsstød, medens de mere robuste moskusokser, der er bedre egnede til højarktisk klima, klarede sig igennem.

Alt ialt ser det da ud til, at et sammentræf af en række ulykkelige forhold år 1900 beseglede det østgrønlandske rensdyrs skæbne, netop ved selve afslutningen af den sidste alvorlige klimaforværring i Østgrønland. Igennem en række svære år var den isolerede renbestand blevet så decimeret, bl. a. ved stigende angreb af sultne polarulve, at den ikke kunne klare sig gennem en eller to katastrofevintre.

Litteratur. Magnus Degerbøl: The extinct Reindeer of East-Greenland (*Rangifer tarandus eogroenlandicus*, subsp. nov.). Compared with Reindeer from other Arctic Regions. Acta Arctica. Vol. X 1956.